

Kancsár Attila:

A NUMERUS CLAUSUS SZEGEDEN

Azt mondom, **numerus clausus**, a lexikon azt feleli rá: (lat., zárt szám) az a szám, amelynél több tagja valamely testületnek, társulatnak vagy intézménynek nem lehet, ill. szélsőséges esetekben valamely hitfelekezet (pl. izraelita), társadalmi osztály vagy réteg tagjai ezekbe csak korlátozottan, vagy egyáltalán nem vehetők fel. - Mo.-on a _t először az 1920: 25. tc.-kel az oktatás területén vezették be. (...) A törvény 3.§-a kimondta, hogy "az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalábbis kitegye annak kilencztizedét".

Nézzük meg - ha csak vázlatosan is - korabeli újságcikkek alapján a törvény létrejöttének hátterét és utóéletét, különös tekintettel Szegedre.

Városunk 1921 után, a kolozsvári egyetem áttelepítése után jelentős egyetemi várossá vált. Ez a tény, s az a körülmény, hogy Szegeden mindig is nagyszámú zsidó polgárság élt, vezetett oda, hogy itt hatványozottan jelentkeztek az országos problémák.

Az országban ekkor csaknem egymillió zsidó élt. Érvényben volt még az 1895. XLII. tc., amely az izraelita vallásfelekezetet bevett felekezetté nyilvánította, s nem faji, hanem vallási alapon ítélte meg, ki zsidó, ki nem.

A frissen uralomra került *Horthy-rendszer* jelszavai: "Az egyik a keresztény gondolat, melyet röviden fajvédelemnek nevezünk, a másik pedig az agrárius gondolat" (Gömbös Gyula beszéde 1923. december 17., Képviselőházi Napló 1922-27. évi ciklus XVIII. 159.). Az elvesztett háborúért, a területcsökkenésért, a gazdasági bajokért az idegen tőkét, a zsidó tőkét tették felelőssé. Minden zsidót a hazafiatlanság vádjával illettek, így a szegedi hitközséget is. A hitközség nyilatkozatot tett közzé 1920. január 16-án a Délmagyarországban, mert a vádak szerint a szegedi zsidóság pénzzel és sajtó útján gátolta az ellenforradalom kibontakozását. Ez nem igaz, - mondták - hiszen ők a proletárdiktatúrával szembehelyezkedtek, ők fegyverezték le a vörösöket, a törvényes rend helyreálltáig óvták a város és polgárai vagyonát, és a katonaállításnál az 5%-nyi zsidó lakosság 17,5%-át adta a felállított csapatnak.

A magyar földön elkövetett atrocitások miatt a magyar zsidók egy része Bécs felé menekült, ezért az ottani képviselők követelték kormányuktól, hogy ne engedjenek be Bécsbe és Alsó-Ausztriába zsidó menekülteket, mert azok zugkereskedelmet űznek.

Szeged Főrabbiját, dr. Löw Immánuel a Nemzeti Újság mindenféle képtelen vádakkal illette. Állítólag egy külföldi (holland) újságnak nyilatkozva a rabbi a magyarokat butának, erkölctelennek nevezte, gyalázta Horthyt, Apponyit, a székelyekről azt mondta, nem magyarok, hanem románok stb. A főrabbi a vádakat nem ismerte el, koholmányoknak nevezte. A közvélemény, a parlament nyomására mégis előzetes letartóztatásba helyezték és vizsgálatot indítottak ellene. "A főrabbi vagy őrült, vagy képmutató, hiszen atillában járt, magyarul beszélt, támogatta a magyar nemzetet" - mondja a Délmagyarország cikkírója. Egyébként a rabbi nagyapja volt az első rabbi, aki magyarul tartotta a szertartásokat a zsinagógában, még a XIX. század derekán!

1920. szeptember 3-án Haller vallás- és közoktatásügyi miniszter mondott beszédet a *numerus clausus* mellett. Szerinte még Octavian Goga is kineveti a magyarokat, mert a zsidók tartják kezükben a szellemi életet; az utolsó nagy magyar költő Arany János volt, azóta a magyar irodalom eltűnt; a liberális elméleteknek a magyar politikában semmi helyük, ezért el kell vetni őket. Végül a nemzetgyűlés elfogadta az 1920. XXV. tc.-t a *numerus clausus*ról. A felvételeknél érvényesíteni kell a nemzethűségi és erkölcsi szempontokat, korlátozni a zsidó hallgatók felvételi keretszámát.

A magyar közéletben továbbra is folyamatosak a zsidók elleni támadások. 1924. januárjában azzal vádolják meg a szegedi egyetemet, hogy enyhén alkalmazza a törvényt. Veszprémy Dezső rektor igyekszik nyugtatni a közvéleményt: betartják a szabályokat - mondja.

A vádak tarthatatlanságát már a szegedi hitközség nyilatkozata is mutatta. A legtöbbet emlegetett zsidóellenes hamisítványt, a "Sion bölcseinek jegyzőkönyvét" is hiteles dokumentumokkal cáfolták. Megállapították, hogy ez a könyv Maurice Joly III. Napólen ellen 1864-ben írt pamfletjének durva fordítása. A könyvben a már unalomig ismételt vádakat szerepeltek - világuralmi vágy, a bolsevizmus finanszírozása, a világháború kirobantása stb. A *numerus clausus* szükségességét is egyre többen bírálják, a szegedi egyetem tanárainak többsége is elveti a tanulók számának kontingentálását, mert az árt a magyar tudománynak. Az intézkedés csökkentette ugyan az egyetemek zsúfoltságát, de a felsőoktatás kérdését nem oldotta meg. Mindezek következtében 1928. március 1-én a felsőház elfogadta az 1928. XIV. tc.-t a *numerus clausus* módosításáról, melyben megszünteti a népfajok és nemzetiségek szerinti korlátozást, helyette a különféle foglalkozási ágak közötti arányt mondja ki.

1932. október 1-én megalakult a Gömbös-kormány. Gömbös október 12-i parlamenti beszédében a vallásfelekezeti békét is fontosnak tartja, s kimondja, hogy revideálta a zsidókérdés álláspontját. "A zsidóságnak azt a részét, amely

sorsközösséget érez a nemzettel, éppúgy testvéremnek kívánom tekinteni, mint magyar testvéreimet."

Ugyanakkor Szegeden az orvosi egyetemen megverték két zsidó vallású fiút az anatómia terem előtt. A rektor, *Schmidt Henrik* vizsgálatot indított az ügyben. A komoly egyetemi ifjúság elítélte az akciót. Másnap azonban ismét bántalmaztak egy zsidó vallású hallgatót. Még a kultuszminiszter, *Hóman Bálint* is nyugalomra intete a békétlenkedőket. A rektor felszólította a hallgatókat, hogy csak a tanulással foglalkozzanak, mert nagyon súlyos következményekkel fog járni a cselekedet megismétlődése. A rendőrség is vizsgálatot indított az ügyben, mert már horogkeresztes rohamcsapatokat akartak szervezni Szegeden, amelyekbe a diákokat is szerették volna bevonni. Röpcédulákat terjesztettek, munkanélkülieket próbáltak lázítani, de azok elzavarták a horogkeresztes agitátort.

A kelet-európai helyzetre jellemző, hogy az elcsatolt területeken azért üldözték a zsidókat, mert azok magyarnak vallották magukat. 1932. december 1-én *Kolozsvárott* tomboló magyarellenes tüntetés volt, felgyújtották a magyar konzulátust, magyarul beszélőket vertek az utcán. A magyar diplomáciai lépésekre válaszul a románok rendőrkordonnal vették körül a kirabolt, felgyújtott kolozsvári konzulátust. December 8-án *Brassóban* a magyarellenes *cuzisták* és *vasgárdisták* összeverekedtek ugyan, de utána egyetértésben fogadták el magyar- és zsidóellenes nyilatkozatukat.

A német befolyás erősödésére, a hitleri Németország nyomására újra nőtt a zsidóellenesség Magyarországon. A magyar törvények azonban tiltották a felekezetek elleni izgatást. Így pl. 1937. októberében nyilas agitátort ítétek el hitfelekezet elleni izgatásért. A nyilasok röpcédulát nyomtattak, majd egy 17 éves fiú a Tanyai Újságba rejtve terjesztette azt.

1938. áprilisában gróf Széchenyi György felszólalt a parlamentben az antiszemita demagógia ellen: *"Vannak félőrültek, akik a magyar belpolitikát egy mondatra akarják szűkíteni: Ha a faji elv alapján áll valaki, abban az esetben feltétlenül a mi barátunk, mondják. Ez a keresztény isteni és emberszeretettől is idegen, hiszen az megköveteli, hogy szeresd a zsidót. Az antiszemitizmus nem egyeztethető össze a renddel, mindenkit arányosan kell terhelni. A magyar nemzet hivatásától, a szentistváni állameszmétől tér el, ha a kormány zsidóellenes törvényét elfogadja".*

A Magyarországi Izraeliták országos irodája is tiltakozik a törvényjavaslat ellen, hiszen az sérti a jogegyenlőség elvét és az 1867. XVIII. tc.-t, amely az izraelita állampolgárok jogegyenlőségét mondta ki. Az Iroda a két Házhoz és Magyarország főméltóságú kormányzójához fordul: *"Nincs a földkerekségen Magyarországon kívül más hazánk, nincs más oltalmunk, mint a haza törvényei, nincs más menedékünk, mint az emberiség ama kötelességei, amelyekkel ember - ember iránt kivétel nélkül tartozik".*

Rassay Károly is nagy beszédben utasította el a szentistváni állameszmét sértő javaslatot: *"A javaslaton rajta a védjegy: Made in Germany. Nagy hiba, hogy fajként, s nem vallásfelekezeti ként kezelik a zsidóságot. Állampolgári jogokat csorbítanak, s a haza határain belül hoznak létre egy új kisebbséget, mikor a határokon túl 3 millió magyar szenved. Kérdés: akik meghaltak 1848-49 védelmében, Haynau keze által, az 1914-18 világháborúban, az 1920-as ellenforradalomban, de sem ők, sem családtagjaik nem keresztelkedtek ki - ők nem magyarok? Vajon mennyi tiszteletet érdemelnek? A javaslat nem old meg semmit: a gazdasági problémákat, a földhiányt, a 3 millió nincstelen problémáját! Akkor miért akarjuk bevezetni?"*

Gróf Apponyi György is felszólal a kérdésben. Szerinte sem old meg semmit a javaslat, és az alkotmánnyal is ellentétben áll. *"Ha az alkotmány egyik lényeges alapját lebontjuk, amelyet nem lenne szabad, akkor ne csodálkozzunk a gazdasági, társadalmi létbizonytalanságon. A magyar nemzet fiai között nem lehet különbséget tenni, akármilyen vallású."* A javaslat nem ismer mértéket: csak az újságírói szakmákban 1.5 év alatt, más szakmákban 5 év alatt kell megváltoztatni az arányokat.

Hiába minden. 1938. május 29-én kihirdetik a XV. tc.-t, az ún. 1. zsidótörvényt: 5 év alatt 20%-ra kell csökkenteni a zsidó dolgozókat, tagokat. Zsidó az, aki izraelita vallású.

A német nyomás fokozódása, a nyilaskeresztes párt befolyásának erősödésére következtében 1939. május 5-én elfogadják az ún. 2. zsidótörvényt is. Zsidónak számít az, akinek egyik nagyszülője zsidó. Állampolgárságuk visszavonható, ha 1914. július 1. után kelt. A zsidótörvények szigorodását a közvélemény nem nézte jó szemmel, s sok esetben nem is tartotta be.

1942. március 18-án - hosszú idő után ismét - tüntettek a zsidó hallgatók ellen a szegedi egyetemen. Mintegy 100 fő tüntetett 3 délvidéki zsidó hallgató felvétele ellen, akiknek ezt a kultuszminiszter engedélyezte. Követelték az összes zsidó hallgató és zsidó származású egyetemi alkalmazott elbocsátását is. A tüntetés végül rendbontás nélkül feloszlott.

Nálunk nem vezetett, nem vezethetett megoldáshoz a zsidókérdésben a német módszer, a "végső megoldás". A magyar nép többségének akaratával ütközött ez, akik mindent megtettek a zsidótörvények, a deportálások megakadályozására.
